

Ur Svenska folket 1809 och
Svenska folket nu

af

Johan Bergman 1909

Kulturbiblioteket 8.
Hugo Gebers förlag

C. Lagerbring.

Några dagar senare läses i såväl Posttidningen som sedermera i de flesta större tidningar i riket en synnerligen väl affattad uppsats med titel »Till Svenska folket af hans kungl. höghet hertigen af Södermanland, tills vidare Svea rikets föreståndare.» Detta dokument ger allmänheten en koncentrerad och öfvertygande motivering för den skedda statshvälfningen.

Det är af följande lydelse:

Hans Kongl. Höghet Hertigen af Södermanland, tills vidare Svea Rikes föreståndare, anser nödigt och med plikterna af dess höga kall öfverensstämmande att inför svenska folket offentlig och utan förbehåll ådagalägga de högst viktiga skäl och grunder, som föranlåt it den nyligen timade styrelseförändringen.

Bland rikets allmänna handlingar förvaras flerfaldiga bevis, både för samtid och eftervärld, af hvad i detta afseende skall anföras.

Redan en längre tid hade allmänna omdömet, först med oro, snart med förtrytelse, fäst uppmärksamhet vid det rådande krigssystemet, som så litet syntes lämpligt för ett land, hvars neutralitet af handels- och näringsintressen påkallades, och af en lycklig geografisk belägenhet borde vara fredad.

Redan år 1805 begyntes i förening med andra makter ett af Sveriges enskilda åligganden ingalunda föranledt krig mot Frankrike, hvilket likväl, i anseende till lokala omständigheter, detta och följande år inskränkte sig vid den alltid betydande förlusten af Sveriges handelsförbindelser med nästan hela södra Europa. Under den mellantid, som skilde dessa tvenne års större krigshändelser, oroades svenska allmänheten af ett missförstånd med Preussen, som dock stannade vid mindre märkliga utbrott. År 1807 blef Sveriges deltagande i det då förnyade förbund emot Frankrike af en mera allvarsam inflytelse på rikets stora intressen. Svenska Pommern öfversvämmades af främmande härar, och Stralsund hotades. Men en händelse tycktes ännu lämna utsikt till lyckligare tider. Fasta landets fred afslutades i Tilsit, och Sverige erbjöds att deltaga däruti. Detta nekades: ett kort förut af militäriska skäl tillvägbragt stillestånd uppsades; ensamt på fasta landet förnyade Sverige striden emot Frankrike och dess talrika bundsförvanter, och få dagar därefter var Stralsund åter belägradt. Landet kunde dock ännu räddas. Men så väl de under denna belägring, som äfven efter konventionen om Pommerns och Rügens utrymmande, af fienden åter gjorda fredsanbud, blefvo förkastade; och Sveriges tyska stater, denna sista återstod af Gustaf Adolf den stores eröfringar, förlorades.

Men följderna stannade icke vid denna redan kännbara förlust. Vintern mellan 1807 och nästlidne år tillbragtes under allt mer oroande utsikter af ett fredsbrott med rikets grannar, både på dess östra och västra gräns. Dessa faror hade ofelbart varit afvända af en få månader förut lätteligen afslutad fred med Frankrike, en fred, som icke blifvit bestridd af Sveriges enda bundsförvant, som icke blifvit föreslagen uppå några med dess intresse oförenliga villkor. Nu syntes farorna dubbelt hotande, då det förflutna kriget redan minskat statens försvarsmedel.

Kriget utbröt i Finland; dess tappra försvarare nödgades slutligen, efter ett ärorikt motstånd emot en vida öfverlägsen fiende, att öfvergifva ett älskadt fosterland. Denna största af Sveriges olyckor sedan snart hundra år, hade, måhända, kunnat afvändas, om de betydligaste rustningar, som kanske någonsin uti detta land blifvit gjorda, haft ett mera bestämt och förenadt ändamål; om de modiga krigare, som voro ämnade till finska folkets undsättning, icke blifvit offer för en ständig omväxling och bristande sammanhang både i planer

och företag. Finland, till folkmängd och värde nära tredjedelen af riket, gick således förloradt; och bördan föll dubbelt tryckande på de tvenne tredjedelar som än återstodo.

I sådana omständigheter kunde medlen till utförande af ett krig med så många fiender, icke länge vara för ändamålet tillräckliga, oaktadt det understöd, som af en nära förbunden makt, i kraft af gemensamma och noggrant uppfyllda förbindelser, meddelades. Riksens ständers i banken förvarade kreditiv, hade genast till första utrustningskostnaderna åtgått. En krigsgärd, först till ett någorlunda måttligt, men nu senast till ett allmänna förmågan öfverstigande belopp, hade blifvit utskrifven. Det oaktadt blef riket betungadt med en ny gäld af flera millioner, och ingen annan utväg att uppfylla statens dagligen ökade behof, att bestrida dess ofantliga utgifter, syntes nära att vidtagas, än den, att fylla bristen med förnyade utpressningar af ett redan utblottadt land. Nöden var i dagligt stigande, och i samma mått aftogo medlen att den afhjälpa. En del af rikets blomstrande ungdom, utskrifven till landets försvar, förgicks af sjukdomar, dem brist på de nödvändigaste behof förorsakat. Under ständiga faror för inbrott af fiender ifrån alla sidor, voro arméerna obesoldade, och försvarsanstalterna måste, med bästa vilja å vederbörandes sida, likväl småningom förlamas. Handel och näringar aftynade: den enskilda nöden täflade allt mer med den allmänna. Bergverken hotades nästan med ödesmål. Själftva jordbruket kände brist på arbetande händer; och intet hopp om fred kunde ingifva mod att uthärda så vidriga öden, då man ej mer var okunnig om Kongl. Maj:ts bestämda, oryggliga, ofta förnyade förklaring, att aldrig, i någon händelse, af någon slags motgång bevekt, afsluta fred med nuvarande styrelse i Frankrike, på hvilken likväl freden med Sveriges båda grannar, Ryssland och Danmark, ansågs oundvikligen bero.

En betydande del af västra armén fattade då det beslut att närma sig till hufvudstaden, med de patriotiska afsikter, som af dess proklamation inhämtas. Samma rörelse väntades äfven af andra troppar. Under dessa vidt utseende omständigheter fattade konungen det olyckliga beslut, att öfvergifva Stockholm, med anmaning till den kungliga familjen, och befallning till flera rikets ämbetsmän, att Hans Maj:t åtfölja. Garnisonen var beordrad att afmarschera, alla förråder skulle bortföras, hufvudstaden, utan någon med tillräcklig myndighet försedd styrelse, åt oberäkneliga öden öfverlämnas. I de

södra provinserna skulle en styrka samlas emot de ifrån väster och norr väntade troppar. Tvenne styrelser syntes således vara nära att tillskapas, tvenne arméer att emot hvarandra sammandragas, och ett borgerligt krig hotade riket med sista måttet af dess olyckor.

Afresan var utsatt till den 13 mars middagstiden. Bankens fullmäktige voro bittida på morgonen sammankallade, och väntade ett bedröfligt resultat af det ståndaktiga afslag de gifvit, att utlämna en betydlig del af dess redbarheter. Bestörtningen var allmän. Med känslor af djup bedröfvelse måste man nämna, att ända intill sista ögonblicken före den bestämda afresan, rönte alla underdåniga föreställningar ett lika obevekligt motstånd. I högsta grad tvungen af denna olyckliga sinnesförfattning, nödgades man äntligen vidtaga det enda steg, som jämte rikets frälsning, äfven lämnade en säkerhet för Kongl. Maj:ts egen person, hvilken eljest under en resa i sådana omständigheter var utsatt för oberäkneliga faror. Alla närvarande statens ämbetsmän, och snart allmänna rösten, så fort den inom få ögonblick hann framtränga, förenade sig i den önskan, att Hans Kongl. Höghet måtte antaga riksstyrelsen, och genom de mått och steg, som grundlagarna föreskrifva, rädda ett gemensamt och kärt fädernesland. Med öfvertygelse om ställningens vådlighet, med den förtröstan, som rena och ädla afsikter ingifva, har Hans Kongl. Höghet samtyckt att åtaga sig detta ansvariga, och, vid dess annalkande höga ålder, mödosamma kall.

Riksens ständers sammankallande, och den påbjudna krigsgårdens inställelse, lära säkerligen af hvarje rättsinnad medborgare anses såsom vedermälen, både af Hans Kongl. Höghets enskilda tänkesätt, och af dess regeringsgrundsatser.

Stockholm den 15 mars 1809.